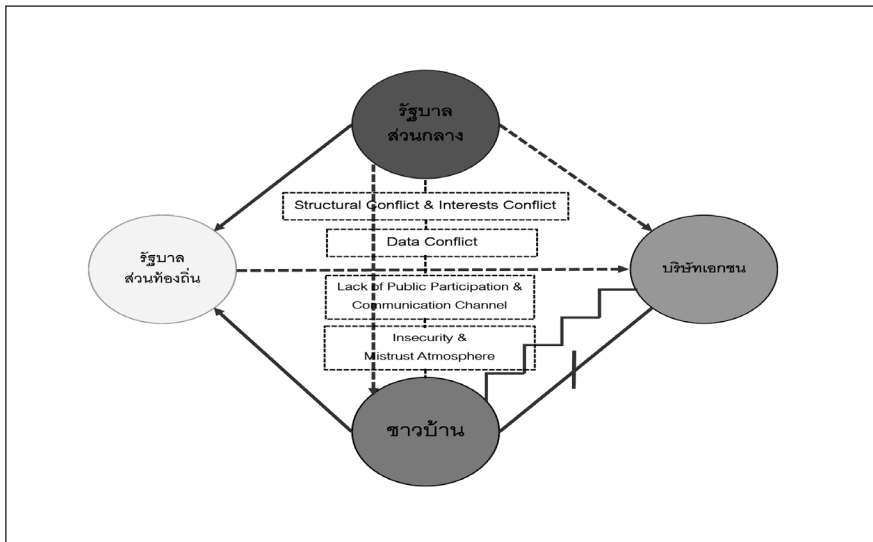

ที่มา: Photikanit, K. (2018)

นวัตกรรมสันติวิธี: วิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้ง

Peaceful Means Innovation: Conflict Mapping Database Research

อภิญา ติสสะมาน¹

Apinya Tissamana

E-mail: apinya@kpi.ac.th

ธাত্রี นนทศักดิ์²

Tatree Nontasak

Received: March 25, 2020

Revised: September 16, 2020

Accepted: September 18, 2020

¹ นักวิชาการผู้ชำนาญการ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

Senior Academic Officer, The Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute, Corresponding Author.

² ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันติภาพศึกษาและการทูต มหาวิทยาลัยสยาม

Director, Master Degree of Liberal Arts in Peace Studies and Diplomacy, Siam University

บทคัดย่อ

งานวิจัยสำรวจฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งมีวัตถุประสงค์หลักคือ 1) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการที่เกิดขึ้นตามแนวนโยบายของรัฐ 2 ภูมิภาคคือ ภาคเหนือและภาคใต้ 2) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งตามรายภูมิภาค สำหรับวิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารและกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก โดยผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การรวบรวมฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการที่เกิดขึ้นตามแนวนโยบายของรัฐในภาคเหนือพบว่า สามารถสำรวจได้ทั้งหมด 80 กรณีความขัดแย้ง โดยสำรวจจาก 16 จังหวัดทั้งหมดในภาคเหนือ โดยเก็บข้อมูลจังหวัดละ 5 กรณีศึกษา โดยสาเหตุส่วนใหญ่ของความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และภาคใต้พบว่า สามารถสำรวจได้ทั้งหมด 55 กรณีความขัดแย้ง โดยสำรวจจาก 11 จังหวัดในภาคใต้ โดยเก็บข้อมูลจังหวัดละ 5 กรณีศึกษา โดยสาเหตุส่วนใหญ่ของความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) คล้ายกันกับภูมิภาคเหนือ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าในแต่ละภูมิภาคมีวิธีการและอัตลักษณ์ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น ในพื้นที่ภาคใต้ตามงานวิจัยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ ส่วนใหญ่เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานหลายยุคหลายสมัย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม และกระบวนการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้มากที่สุดคือ การทำประชาพิจารณ์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็น และสำหรับในพื้นที่ภาคเหนือนโยบายสาธารณะที่ส่งผ่านออกมาในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ นั้น เป็นไปในลักษณะการเป็นกลไกของรัฐ ที่อาจละเลยความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ จึงเห็นความขัดแย้งดำรงอยู่ทั้งสองพื้นที่เพราะความขัดแย้งไม่ได้สามารถสลายได้ตั้งแต่ต้นทาง งานวิจัยนี้เสมือนเป็นเข็มทิศนำทางนักนโยบายในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีวิสัยทัศน์และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: แผนที่ความขัดแย้ง ฐานข้อมูล นวัตกรรมสันติวิธี

Abstract

This study consisted of two objectives in conducting the database for conflict mapping: 1) to collect the data and survey the conflicts arising from the government projects and policies in two regions: the north and the south and 2) to analyze the conditions of the conflicts in these two regions. The process of qualitative research was mainly implemented. The data were collected by using document research and in-depth interviews. The results of the first objective revealed 80 cases of the conflicts in 16 provinces of the northern region or 5 cases in each province. The majority of the conflicts were caused from structural conflicts. In addition, there were 55 cases of the conflicts in 11 provinces of the southern region or 5 cases in each province. The majority of the conflicts were caused from structural conflicts similar to those in the northern region. The results of the second objective suggested that there were many unique methods based on the local contexts in solving the conflicts in each region. For example, in the southern region, most of the conflicts had been present for generations resulting in disparities in society, and the most plausible process of resolving the existing conflicts in the southern region was to conduct public hearings to promote the public participation and sharing of opinions. In the northern region, the public policies had been presented in the form of development projects and state mechanisms. The ignorance of the local people's needs and the lack of the public participation in the area at the outset of each project had caused the conflicts. In fact, the conflicts in both regions had not been dissolved since the start. The database for conflict mapping from this study can be applied as a compass for policymakers to resolve the conflicts efficiently with the vision in a suitable direction.

Keywords: conflict mapping, database, peaceful means innovation

บทนำ

ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping) เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่ เปรียบเสมือนเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในการวางแผนการแก้ไขความขัดแย้ง ด้วยการสร้างแผนที่แล้วระบุประเด็นการขัดแย้งด้วยการแจกแจงคู่ขัดแย้ง (Parties to Conflict) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยระบุปัจจัย (Factors) ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ถึงพลวัตของความขัดแย้ง (Dynamic of Conflict) การประเมินทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ไข เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นภาพรวมของสถานการณ์ตรงกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารเพื่อหาทางออกร่วมกันในการดำเนินงานต่อไปในอนาคต

สถาบันพระปกเกล้า ได้ดำเนินการจัดทำโครงการวิจัยสำรวจฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้งมาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันสถาบันพระปกเกล้ามีการพัฒนาในการนำงานวิจัยไปลงในระบบดิจิทัล ซึ่งเป็นแผนที่ความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในทั่วประเทศ โดยแบ่งเป็น 4 ภูมิภาคหลัก ๆ ของประเทศ โดยเป็นการศึกษาวิจัยความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการของรัฐทั้งในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นและระดับท้องถิ่นจังหวัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งความขัดแย้งต่าง ๆ เหล่านั้นทำให้เกิดความสูญเสียทั้งงบประมาณ และเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อยาวนาน (Protracted Conflict) ดังกรณีตัวอย่างเหตุการณ์ที่ทางสถาบันพระปกเกล้าได้สนับสนุนให้นักวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร จัดทำ Conflict Mapping ในภูมิภาคเหนือ เช่น กรณีตัวอย่างความขัดแย้งที่อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ประท้วงนโยบายเหมืองแร่ทองคำ กรณีชาวบ้านอำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน คัดค้านโครงการเมืองสปาและหมู่บ้านน้ำพุร้อน เป็นต้น นอกจากการจัดทำฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในภูมิภาคเหนือแล้ว ยังมีการจัดทำฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในภูมิภาคใต้ โดยทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เช่น กรณีการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ตำบลเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ กรณีความขัดแย้งจากการสร้างโรงไฟฟ้าชีวมวลอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์จากสองกรณีศึกษาทั้งสองภาคจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดมาจากโครงการที่เกิดขึ้นตามแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งการนำเสนอบทความวิจัยนี้จะยกเพียง 2 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือและภาคใต้
2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งตามรายภูมิภาคหลังจากการที่ได้รวบรวมสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยฐานข้อมูลความขัดแย้งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการสำรวจข้อมูลตามรายการและตามรายภูมิภาคเชิงคุณภาพ โดยใช้มุมมองทฤษฎีการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้งเป็นกรอบในการทำงานวิจัย การจัดการความขัดแย้งที่ดี (Conflict Management) นั้นต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจกำเนิด ธรรมชาติ พลวัตรและความเป็นไปได้ในการจัดการความขัดแย้ง Miall et al. (1999) การวิเคราะห์ความขัดแย้งทำได้โดย พิจารณาประเด็นขัดแย้ง การแยกแยะและระบุมุมมองของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคู่กรณี การหาต้นตอที่แท้จริงของปัญหาความขัดแย้ง (Root Causes) พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ผ่านมาและในปัจจุบันเป็นอย่างไร ประเมินว่าความขัดแย้งนั้นมีแนวโน้มขยายตัว (Escalation) มากขึ้นหรือลดลง (De - Escalation) การศึกษาพฤติกรรมที่กระทำต่อกัน รูปแบบวิธีการที่บุคคลเหล่านั้นใช้ในการจัดการความขัดแย้ง การวิเคราะห์อำนาจของคู่กรณี การพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การประเมินทางเลือกต่าง ๆ (Options) การประเมินความเป็นไปได้ที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย และการเจรจาโดยค้นหาจุดยืนและจุดสนใจ

โดยการดำเนินงานวิจัยนี้เน้นการศึกษาถึงสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ (Area Based) ซึ่งหมายถึง การศึกษาสภาพประเด็นความขัดแย้งที่เกิดจากหรือมีผลมาจากการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ตามแนวนโยบายของรัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและอาจนำมาซึ่งปัญหา/ข้อพิพาทในแต่ละพื้นที่ โดยผ่านมุมมองของนักวิจัยในพื้นที่ด้านสันติวิธีและการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) เพื่อหาอัตลักษณ์ในการแก้ไขความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่ อันมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กระบวนการวิจัย

1.1 การทบทวนวรรณกรรม ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐในภูมิภาคเหนือและภาคใต้ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามทั้งสองภูมิภาค

1.2 การกำหนดกรอบการวิจัยในการลงพื้นที่ภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

1.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามโดยนักวิจัยในพื้นที่

1.4 การจัดเรียงข้อมูลภาคสนาม

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

2.1 การเก็บข้อมูลกรณีศึกษาตามจังหวัดในภูมิภาคเหนือและภูมิภาคใต้โดยเก็บจากแหล่งข่าวทุติยภูมิและปฐมภูมิของแต่ละกรณีศึกษาตามจังหวัดต่าง ๆ

2.2 การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth - Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3. ขั้นตอนจัดทำกับข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วนำข้อมูลมาจัดเรียงข้อมูลที่ได้เก็บมาอย่างเป็นระบบและวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้งโดยวิเคราะห์ข้อมูลของข่าวรายวัน วิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของหมวดหมู่ วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปสถานการณ์ความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้ง พลวัตของความขัดแย้งในบริบทตามภูมิภาคเหนือและภูมิภาคใต้

4. ขึ้นนำเสนอข้อมูลและเผยแพร่ผลงาน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การศึกษาวิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเก็บข้อมูลจากพื้นที่แต่ละภูมิภาคได้อย่างเป็นระบบตามมิติของความขัดแย้ง เช่น มิติความขัดแย้ง (Conflict Dimension) 1) มิติความขัดแย้งทางการเมือง 2) มิติความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ 3) มิติความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติและ 4) มิติความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยการรวบรวมฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งที่เกิดมาจากแนวนโยบายของรัฐในภาคเหนือพบว่า สามารถสำรวจได้ทั้งหมด 80 กรณีความขัดแย้งโดยสำรวจจาก 16 จังหวัดทั้งหมดในภาคเหนือ

โดยเก็บข้อมูลจังหวัดละ 5 กรณีศึกษา โดยสาเหตุส่วนใหญ่ของความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และภาคใต้พบว่าสามารถสำรวจได้ทั้งหมด 55 กรณีความขัดแย้งโดยสำรวจจาก 11 จังหวัดในภาคใต้ โดยเก็บข้อมูลจังหวัดละ 5 กรณีศึกษา โดยสาเหตุส่วนใหญ่ของความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) คล้ายกันกับภูมิภาคเหนือเช่นเดียวกัน

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นฐานข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งตามรายภูมิภาคหลังจากการที่ได้รวบรวมสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการสืบค้นและเป็นการศึกษารวบรวมการบริหารจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบในรูปแบบของการแสดงแผนที่กายภาพของกรณีศึกษาความขัดแย้งที่ถ่ายทอดออกมาเป็นแผนที่โดยผ่านการวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเป็นการจัดทำแผนที่ความขัดแย้งที่ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลความขัดแย้งตามรายจังหวัดได้อย่างง่าย ซึ่งทำให้ผู้เข้าถึงข้อมูลความขัดแย้งนอกจากจะเข้าใจพื้นที่และบริบทสำคัญของความขัดแย้งนั้น ๆ นอกจากนี้ ฐานข้อมูลความขัดแย้งแสดงให้เห็นถึงมุมมองและทัศนคติระหว่างคู่ขัดแย้งหลักด้วย เพื่อที่จะสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้อย่างรอบด้าน จากผลวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ได้สอดคล้องกับเรื่องทัศนคติเกี่ยวข้องกับการรับรู้ (Cognitive) การรับรู้เกี่ยวข้องกับความเชื่อและความคิดของคู่กรณี ทัศนคติถูกกำหนดโดยการรับรู้ของแต่ละบุคคล ถ้าเรามองบุคคล ปรากฏการณ์หรือสิ่งของเดียวกัน เหมือนกันกับคนอื่นทั้งหมด เรียกได้ว่าเป็นมุมมองที่เป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ แต่ในความเป็นจริงไม่มีใครมีมุมมองเหมือนกันทั้งหมด เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประสบการณ์ ความต้องการ คุณค่า ความคาดหวังและอารมณ์ (Affective)

กรณีศึกษาสำรวจวิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความความขัดแย้งในภาคใต้

การเกิดปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากโครงการตามแนวนโยบายของรัฐในพื้นที่ภาคใต้เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานหลายยุคหลายสมัย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ความขัดแย้งที่มาจากโครงการตามแนวนโยบายของรัฐในพื้นที่ภาคใต้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการ เช่น โครงการสร้างเขื่อนท่าแซะ จังหวัดชุมพร โครงการอ่างเก็บน้ำอ่าวใหญ่พร้อมระบบระบายน้ำฯ จังหวัดระนอง และโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย - มาเลเซีย จังหวัดสงขลา เป็นต้น การดำเนินโครงการภาครัฐในพื้นที่ภาคใต้มีการดำเนินโครงการที่มีประเด็นการศึกษาพื้นที่ที่น่าสนใจในการดำเนินโครงการที่มาจากภาครัฐต้องการ แต่คนในพื้นที่

ไม่ต้องการ ทำให้เกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นอย่างรุนแรงในระดับชาวบ้านที่เป็นคนจนไม่สามารถยังชีพอยู่ได้ โครงการขนาดใหญ่ที่มีการอพยพคนออกจากพื้นที่ทำกินได้ก่อให้เกิดการทำลายชุมชน หรือแม้แต่ว่าพื้นที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการอพยพก็ตาม แต่ได้มีการทำลายและแย่งชิงพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของชุมชน เช่น ป่า ดิน น้ำ ที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรพึ่งพิงสำคัญที่จะทำให้สภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านดำรงอยู่ได้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านต้องอาศัยพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ เมื่อมีความเดือดร้อนเกิดขึ้นชาวบ้านได้รวมตัวตอบโต้ในลักษณะต่าง ๆ มีการเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรงและเป็นการต่อสู้ที่ยืดเยื้อเรื้อรัง รัฐได้ใช้กลไกทางราชการควบคุมลงไปบนชุมชน เช่น กลไกด้านความมั่นคง ด้านการปกครองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อควบคุม และปราบปรามการเคลื่อนไหวของประชาชนก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงเพื่อให้การพัฒนาโดยรัฐดำเนินต่อไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่าโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคใต้ ซึ่งมีบรรจุไว้ในแผนพัฒนาจังหวัด ซึ่งโครงการเหล่านี้เป็นโครงการรูปแบบโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แม้ว่าหลายโครงการไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในพื้นที่ที่จะได้มีการชะลอโครงการหรือระงับโครงการเหล่านั้นไป แต่ในที่สุดจะพบว่าโครงการเหล่านั้นจะกลับมาถูกพูดถึงและบรรจุไว้ในการพัฒนาจังหวัด หรือการหลีกเลี่ยงการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเดิมเพื่อไม่ก่อให้เกิดการคัดค้านขึ้นมาอีกครั้ง

Boonnum and Chaomethakij (2019) พบว่า การเกิดขึ้นของกระบวนการความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกรณี แต่โดยความขัดแย้งที่มาจากภาครัฐคงต้องเป็นความขัดแย้งที่ประชาชนผู้ไร้อำนาจไม่ยอมขัดแย้งด้วยอย่างแน่อน เพราะคิดว่าจะไม่มีอำนาจในการแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่รัฐคิดและตัดสินใจกระทำ เพราะรัฐมีแหล่งทรัพยากรมากมายที่ใช้ช่วยในการตัดสินใจ และคงเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องและมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินการอย่างรอบด้านแล้ว แต่ในความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น โครงการตามแนวนโยบายภาครัฐ ที่เรารู้จักกันดีว่า “เม็กกะโปรเจ็ค” เป็นโครงการที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่อน แต่เมื่อชาวบ้านในพื้นที่รู้เรื่องกลับต่อต้านคัดค้านทั้งในระดับไม่มีความเสียหาย มีความเสียหาย และไปสู่ความรุนแรง เกิดความเสียหายทั้งร่างกายและทรัพย์สิน แต่ชาวบ้านยังไม่ยอมถอยจนกว่าภาครัฐจะยอมถอย หรือยกเลิกโครงการ จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่อยมา ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นได้มีความพยายามจัดการให้คลี่คลายลงด้วยกระบวนการต่าง ๆ มากมาย ทั้งกระบวนการ

ในระดับบา ไปจนถึงกระบวนการที่ต้องอาศัยกระบวนการยุติธรรมเข้าตัดสิน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ที่มีกระบวนการจัดการความขัดแย้งดังนี้

1) กระบวนการพูดคุย เจริญด้วยสันติ ลักษณะดังกล่าวนี้ที่พบปรากฏในพื้นที่อาจไม่ใหญ่มากนัก การรับรู้ของสังคมอาจไม่มากนัก รวมถึงปัญหาเฉพาะพื้นที่และเป็นโครงการที่เพิ่งเริ่มต้น อาจเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่จะพบว่า การพูดคุย เจริญเป็นการรับฟัง และพูดคุยระหว่างกันได้ แต่หน่วยงานภาครัฐจะให้ข้อมูลว่าไม่มีอำนาจเพื่อการตัดสินใจยุติโครงการชั่วคราว หรือยกเลิกโครงการ แต่สามารถนำข้อทุกข้อร้อนของชาวบ้านที่พูดคุยจัดทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลต่อไป

2) การยื่นหนังสือต่อผู้มีอำนาจ การใช้วิธีการดังกล่าวนี้มาจากชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อร่วมคัดค้าน จากที่เคยขึ้นป้าย หรือรวมกลุ่มชุมนุมคัดค้าน แต่ในเมื่อการคัดค้านยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาก็อาศัยการยื่นหนังสือต่อผู้มีอำนาจภาครัฐ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เมื่อเป็นเช่นนี้จะเป็นข่าวออกสื่อไปทั่วประเทศ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างกระแสให้เกิดการแก้ไขปัญหามาจากประชาชน มิฉะนั้น ผู้มีอำนาจเหล่านี้อาจได้รับผลกระทบจากสังคมในการไม่ให้ความสำคัญ หรือไม่ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาค้นที่ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการภาครัฐ

3) การทำเวทีประชาพิจารณ์ การใช้วิธีนี้เป็นวิธีที่ทำให้เกิดเวทีแสดงความคิดเห็นในข้อมูลที่สำคัญยังมีข้อสงสัยในการสร้างโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งบ่อยครั้งในโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐกลับพบว่า เวทีรับฟังความคิดเห็นจัดขึ้นเพื่อกล่าวอ้างถึงความถูกต้องในการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบ แต่แท้จริงชาวบ้านไปเข้าร่วม แต่ไม่ได้แสดงความคิดเห็นอะไรมากนักและกลับกลายเป็นเวทีของเจ้าของโครงการมาให้ข้อมูลความจำเป็นในการดำเนินโครงการนั้น เพื่อได้จัดทำรายงานศึกษาผลกระทบว่ามีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ซึ่งบางโครงการชาวบ้านไม่ทราบเลยว่ามีเวทีดังกล่าว และด้วยเหตุผลนี้ แทนที่จะเป็นเวทีประชาพิจารณ์จะเป็นเวทีในการให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่ไม่ได้ข้อมูลที่เป็นจริงในพื้นที่ภาคใต้เวทีรับฟังความคิดเห็นมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลวแต่อย่างไรก็ตาม ทำให้ทั้งภาครัฐและประชาชนตื่นตัวในการเข้าร่วมเพื่อให้ข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน

4) การใช้คนกลางเพื่อการแก้ไขปัญหา คนกลางในพื้นที่ภาคใต้ที่พบและมีบทบาทในพื้นที่ คือ นักการเมืองท้องถิ่น เป็นคนกลางพูดคุย ช่วยคิด ยื่นแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาพื้นที่ทำกินทับซ้อนในพื้นที่อุทยาน ซึ่งความ

ขัดแย้งที่ทำกินปรากฏค่อนข้างมาก เนื่องจากการประกาศพื้นที่อุทยานหลังจากชาวบ้านเข้าทำกินมานาน เมื่อเป็นเช่นนี้การแก้ไขปัญหาจึงต้องใช้วิธีการเยียวยา ความเสียหาย ความสูญเสียทางจิตใจที่อยู่ทำกินในพื้นที่มายาวนาน มีทั้งผู้ที่ยินยอมและไม่ยินยอมจนนำไปสู่การฟ้องร้อง

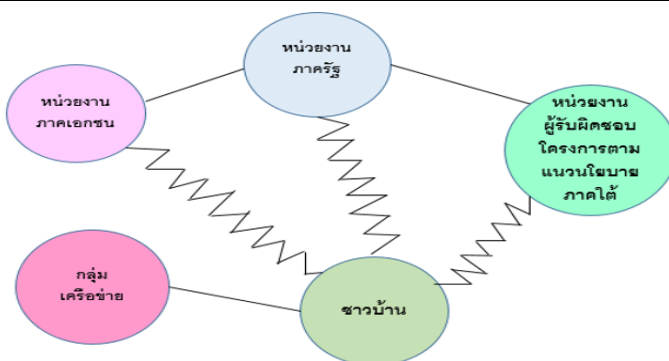
5) การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการแก้ไขความขัดแย้ง กระบวนการวิจัยก่อให้เกิดความสำเร็จและสามารถใช้เป็นต้นแบบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โครงการดังกล่าวนี้เป็นโครงการพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่สิ่งที่สำคัญในกระบวนการวิจัยจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความตั้งใจ จริงจัง ความร่วมมือเพื่อร่วมแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน ให้ความสำคัญกับการค้นหา สืบสอบข้อมูล พุดคุย แสดงความคิดเห็นร่วมกันจากทุกภาคส่วน อาศัยผู้มีความรู้วิชาการร่วมคิด แก้ไขปัญหาร่วมกันบนฐานทรัพยากรของข้อมูลที่เป็นความจริง

6) การใช้กระบวนการยุติธรรมตัดสินโดยวิธีการฟ้องร้อง พื้นที่ภาคใต้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมโดยฟ้องร้องให้ศาลตัดสินคดีความที่มีการฟ้องร้อง การฟ้องร้องต่าง ๆ นี้ไม่ได้สิ้นสุดในระยะเวลาอันใกล้ ที่ผ่านมามีเหตุการณ์ที่เกิดการฟ้องร้องกันกว่าจะมีการตัดสินในแต่ละศาลต้องใช้เวลายาวนาน แต่ทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะให้มีการฟ้องร้อง เพราะถือว่ากระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อฝ่ายใดถูกตัดสินให้ถูกจะถือว่าผลการตัดสินนั้นเป็นการประกาศชัยชนะของตนที่เป็นฝ่ายที่ถูกต้อง พร้อมทั้งจะมีการออกสื่ออย่างแพร่หลายเพื่อเป็นการประกาศถึงความถูกต้องที่ได้ดำเนินการเรื่องนี้จนกระทั่งนำไปสู่การฟ้องร้องในที่สุดสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้อันเกิดขึ้นจากแนวนโยบายของรัฐนั้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุมชนของโครงการอย่างมากมาย ตั้งแต่โครงการยังไม่เกิดขึ้นก็สามารถทำให้เกิดผลกระทบทางจิตใจ กังวลใจต่อการเกิดขึ้นของโครงการตามนโยบายของรัฐ ซึ่งโครงการในภาคใต้เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคใต้ เป็นโครงการขนาดใหญ่ผ่านการพิจารณาและวางแผนไว้ในแผนพัฒนาชาติ และแผนการพัฒนาของจังหวัดที่กำหนดไว้ ซึ่งการที่ประชาชนในพื้นที่จะไม่เห็นด้วย ต้องการให้เกิดการยกเลิกจึงเป็นเรื่องที่ยากมาก แต่อย่างไรก็ตาม ภาครัฐเองให้ความสำคัญกับประชาชนในพื้นที่และไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรงที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน และส่งผลต่อการพัฒนาของประเทศในพื้นที่ที่มีความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศในการนำมาซึ่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของประเทศในอนาคต

ดังนั้น เมื่อโครงการตามแนวนโยบายภาครัฐเกิดขึ้นและส่งผลกระทบซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ภาคใต้ จึงมีกระบวนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ในงานวิจัยการสำรวจข้อมูลประเด็นความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ (Conflict Mapping Phase 2) ภาคใต้

วิธีการจัดการความขัดแย้ง	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
1. การทำเวทีประชาพิจารณ์/แสดงความคิดเห็น	18	กรณีศึกษา สามารถมีวิธีการจัดการความขัดแย้งได้มากกว่า 1 วิธี จาก
2. การยื่นหนังสือต่อผู้มีอำนาจ	19	
3. การใช้กระบวนการยุติธรรมตัดสิน	7	
4. การสื่อสารโดยใช้ข้อมูล	8	
5. กระบวนการพูดคุย เจริญจิต ด้วยสันติ	8	
6. การใช้คนกลางเพื่อการแก้ไขปัญหา	4	กรณีศึกษา 55 โครงการ
7. การใช้กระบวนการวิจัย/ประชุมเชิงปฏิบัติการ	4	
8. การลงพื้นที่	4	
9. การสร้างกลไกแก้ไขปัญหา	2	
10. จัดทำบันทึกข้อตกลง	2	
11. การเยียวยา	2	
12. การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น	1	
13. คณะทำงาน	1	
14. เติมนรณรงค์	1	
รวม	81	

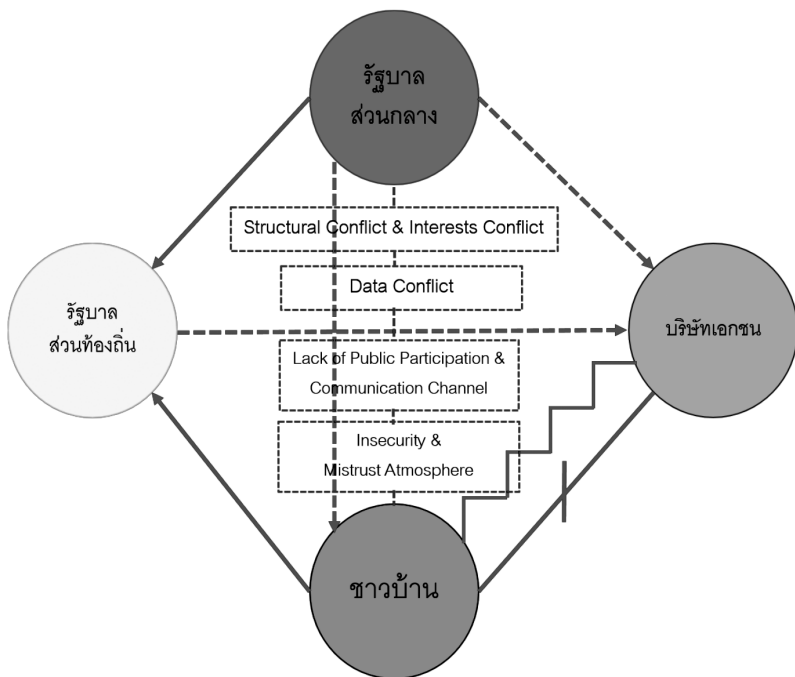
ภาพที่ 1 แผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping) ภาคใต้
ที่มา: Boonnum & Chaomethakij (2018)

จากแผนภาพข้างต้นนักวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยงาน และกลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มชาวบ้าน มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มภาคเอกชน กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ เพราะกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้สร้างผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มชาวบ้านในโครงการสำคัญ ๆ ภาคใต้ของประเทศ

กรณีศึกษาสำรวจวิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความความขัดแย้งในภาคเหนือ

กรณีงานวิจัยในพื้นที่ภาคเหนือ เป็นงานวิจัยจากเครือข่ายของนักสันติ

วิธีของสถาบันพระปกเกล้า โดย Photikanit (2018) วิเคราะห์อัตลักษณ์ของการบริหารจัดการว่า ความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ เขตภาคเหนือ ด้วยมุมมองเชิงวิพากษ์ ตามกรอบแนวคิดเรื่อง “วาทกรรม” (Discourse) ของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ร่วมกับแนวคิดเรื่อง “การครองอำนาจนำ” (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) จะพบว่า ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของการกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ นโยบายที่ส่งผ่านออกมาในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ นั้น เป็นไปในลักษณะการเป็นกลไกของรัฐ (State Apparatus) เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจนำในการบริหารประเทศ อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากความต้องการ หรือการมุ่งแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ นับเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่เริ่มแฝงตัว (Latent Conflicts) มากับนโยบาย หรือ โครงการพัฒนาของรัฐที่ไม่ตอบสนองสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของประชาชน (Structure Conflicts) และเมื่อนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ เดินทางลงสู่ท้องถิ่น แบบขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดช่องทางการสื่อสาร หรือการร่วมคิดเห็น ดำเนินการและตัดสินใจ ทำให้รัฐต้องดำเนินการในลักษณะ “หลบ ๆ ซ่อน ๆ” โดยไม่เปิดช่องทางการเข้าถึงข้อมูลที่ควรจะต้องรับรู้เหล่านั้นให้กับประชาชน ซึ่งจะนำมาสู่ความขัดแย้งด้านข้อมูลข่าวสาร (Data Conflicts) สภาพการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งบรรยากาศแห่งความไม่ไว้วางใจ (Mistrust Atmosphere) ความอึดอัดขัดข้องใจ และความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (Insecurity Feeling) ของชาวบ้านผู้อยู่ภายใต้วาทกรรมการพัฒนา ผู้วิจัยสรุปและนำเสนอการเกิดสาเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิด Circle of Conflict ของ Christopher Moore (1986) โดยนำเสนอผลสรุปของการวิเคราะห์ในรูปแบบของแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping) ภาคเหนือ
ที่มา: Photikanit, K. (2018)

จากแผนภาพข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยงานและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในภูมิภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วย รัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น บริษัทเอกชนและชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มชาวบ้าน มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนักกับกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกับกลุ่มภาคเอกชน โดยประเด็นในความขัดแย้งเกิดขึ้นในหลายประเด็น เช่น เรื่องประเด็นปัญหาความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและผลประโยชน์ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องข้อมูล ปัญหาเรื่องช่องทางการสื่อสารและการขาดกระบวนการมีส่วนร่วม รวมไปถึงประเด็นความไม่ปลอดภัยและบรรยากาศของความไม่ไว้วางใจ

ดังนั้น ในการดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐ รัฐควรประยุกต์ใช้ “แนวทางการเสริมพลัง” (Empowerment) มากกว่าใช้แนวทางการใช้อำนาจ (Forced) ซึ่งเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนพลังต่อต้านให้เป็นพลังแห่งความร่วมมือ โดยควรเริ่มต้นจากการเปิดช่องทาง (Open Communication Channel) หรือโต๊ะในการเจรจา รับฟังความคิดเห็น ความห่วงกังวล ความต้องการและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

(อาจดำเนินการในรูปของเวทีประชาพิจารณ์) เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในมุมมองที่แตกต่างกันของทั้งฝ่ายชาวบ้านและกลุ่มผู้ประกอบการ พร้อมกับการนำข้อเท็จจริงจากเวทีดังกล่าว เข้าสู่เวทีการประชุมในระดับชาติ (การประชุมคณะรัฐมนตรี หรือการประชุมสภาผู้แทนราษฎร) ควบคู่ไปกับการตั้งคณะกรรมการที่มีสัดส่วนของประชาชนผู้ประสบปัญหาในระดับท้องถิ่นเข้าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในคณะกรรมการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบทั้งทางสังคม (SIA) ทางสิ่งแวดล้อม (EIA) และทางสุขภาพ (HIA) จากหน่วยงานที่เป็นกลาง และเป็นธรรม ก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่จากภาครัฐ (State Mega – Development Project) เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีเดียวกันในหลายพื้นที่ หลายจังหวัดที่เป็นมาตรฐานและเป็นรูปธรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชน (Meaningful Participation) อย่างทั่วถึง เป็นธรรม ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดและบรรเทาอาการที่เป็นอยู่ รวมถึงเยียวยาความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลงานวิจัยจากการดำเนินงานวิจัยสำรวจฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping) ตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อดังนี้

สรุปผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์กรณีความขัดแย้งในแต่ละภูมิภาคอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะความขัดแย้งตามแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งจากผลการวิจัยในภูมิภาคได้ พบว่า กรณีความขัดแย้งส่วนใหญ่ที่เกิดจากแนวนโยบายของรัฐ จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและทรัพยากรในพื้นที่เป็นอย่างมากและนำมาซึ่งการคัดค้านการดำเนินงานโดยภาคประชาชน เช่น ในภูมิภาคใต้โครงการสร้างเขื่อนท่าชะ จังหวัดชุมพร โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือปากบารา จังหวัดสตูล และผลการวิจัยในภาคเหนือ พบว่ามีผลการวิจัยคล้ายกับภาคใต้คือกรณีความขัดแย้งส่วนใหญ่ในภูมิภาคเหนือที่เกิดจากแนวนโยบายของรัฐ จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและทรัพยากรในพื้นที่ในภูมิภาคเหนือ

สรุปผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นฐานข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งตามรายภูมิภาคโดยผ่าน

กระบวนการสืบค้นและเป็นการศึกษารวบรวมสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบซึ่งฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นเสมือนนวัตกรรมการวิเคราะห์ความขัดแย้งเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งไปในอนาคต โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลผ่านกระบวนการวิเคราะห์ความขัดแย้งโดยผ่านการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะการวิเคราะห์องค์กรของรัฐซึ่งเป็นตัวแสดงหลักในการบริหารและจัดการความขัดแย้งในนโยบายของรัฐที่ลงไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้องค์กรภาครัฐต้องเปิดช่องทางสื่อสารในข้อเท็จจริงที่เป็นธรรม เพื่อสร้างความไว้วางใจ (Trust Building) ผ่านการปรึกษาหารือ ประชุม เสวนา ประชาพิจารณ์ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัดและกลุ่มคนหลาย ๆ กลุ่ม เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นถึงผลดีผลเสียของโครงการต่าง ๆ ตามแนวนโยบายของรัฐ เพื่อลดแรงเสียดทานในพื้นที่โดยมีฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นข้อมูลและข้อเท็จจริงเป็นพื้นฐานที่สามารถเข้าถึงในการพูดคุยกันได้ทุกคน ทุกระดับ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในวงความขัดแย้งมีข้อมูลที่เท่าเทียมกันในการพูดคุยและเปิดโอกาสในการหารือทางออกร่วมกันอย่างสันติ เช่น ผลกรณีศึกษาสำรวจวิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในภาคใต้ พบว่ามีกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในกรณีปัญหาที่เกิดจากโครงการตามแนวนโยบายของรัฐในพื้นที่ภาคใต้ที่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการทำเวทีประชาพิจารณ์และการยื่นหนังสือต่อผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด และในส่วนของ การสำรวจวิจัยฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในภาคเหนือ พบว่า การดำเนินการของการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ของรัฐขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะปัญหาการขาดกระบวนการสื่อสารสองทางกับประชาชนในพื้นที่

ถึงแม้ว่าการพัฒนารูปแบบของฐานข้อมูลความขัดแย้งของประเทศไทย ยังไม่ได้พัฒนาสู่ระดับสากล เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ เช่น ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณของหน่วยงานที่ทำเรื่องนี้ ข้อจำกัดเรื่องการทำข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งยังเป็นการทำแบบแยกส่วนกันอยู่ เช่น การทำแผนที่ความขัดแย้ง เฉพาะประเด็น เช่น ความขัดแย้งรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้อย่างเดียวยังไม่ได้รวมประเด็นความขัดแย้งในลักษณะภาพรวมทั้งประเทศ เพื่ออำนาจในการตัดสินใจของรัฐบาลบนพื้นฐานของข้อมูลทั้งประเทศได้อย่างแท้จริง ซึ่งในระดับสากลได้พัฒนาไปจนถึงการทำแผนที่ความขัดแย้งทั่วโลกได้โดยโปรแกรมที่เสถียร เช่น ฐานข้อมูลความขัดแย้งของมหาวิทยาลัย Uppsala University ประเทศสวีเดน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัยพบว่า ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นนวัตกรรมเครื่องมือทางสันติวิธีที่สามารถวิเคราะห์เพื่อการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการวิเคราะห์กรณีความขัดแย้งตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ที่มักสร้างความขัดแย้งในพื้นที่สอดคล้องกับ Chompunth (2013) ที่ระบุว่าโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐบาลนำไปสู่ปัญหาการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรมให้ประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งเป็นนวัตกรรม เน้นการมองการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ในวงความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับ Slipmahabandit (2012) ว่า เมื่อเกิดกรณีพิพาทหรือเกิดข้อขัดแย้งขึ้น คู่กรณีและผู้ที่เกี่ยวข้องกับคู่ขัดแย้งสามารถใช้วิธีการจัดการกับความขัดแย้งหลากหลายรูปแบบ โดยอาจจะเริ่มจากลักษณะที่ไม่เป็นทางการและค่อยไต่ระดับความเข้มข้นในการแก้ไขความขัดแย้ง ยกตัวอย่าง ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในประเทศแอฟริกา และฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งในปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ของไทยที่ทำมาเป็นระยะเวลากว่าทศวรรษคือ ฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย ซึ่งฐานข้อมูลด้านความขัดแย้งและความรุนแรงเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนเป็นข้อมูลในเชิงปริมาณ ในขณะที่ฐานข้อมูลการจัดการความขัดแย้งที่สถาบันพระปกเกล้าจัดทำขึ้นเป็นการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพเพื่อให้เห็นพลวัต (Dynamic) และความเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ในเชิงลึก เพื่อเห็นถึงสาเหตุแห่งความขัดแย้งอย่างลึกซึ้ง และวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการความขัดแย้งได้อย่างเป็นระบบครบรอบด้าน ซึ่งผลงานวิจัยพบว่าเครื่องมือแผนที่ความขัดแย้งสอดคล้องกับทฤษฎีจัดการความขัดแย้งที่ว่า การจัดการความขัดแย้งที่ดีต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้เข้าใจสาเหตุธรรมชาติของความขัดแย้ง โดยแผนที่ความขัดแย้งจะเป็นเครื่องมือสะท้อนให้เห็นบทบาทของรัฐ (State Actor) ในการบริหารจัดการความขัดแย้ง ซึ่งในบริบทปัจจุบัน ในสถานการณ์ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากแนวนโยบายของรัฐ พบว่ารัฐไม่สามารถรักษาอำนาจได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน เบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหมือนอย่างในอดีต เนื่องจากอดีตภาครัฐใช้สภาวะการสร้างความกดดันกับประชาชน ผ่านระบบกฎหมาย กระบวนการพัฒนาประเทศอย่างมีส่วนร่วมเทียม และการใช้วาทกรรมการพัฒนา ภายใต้ความพยายามในการผลิตสร้าง “ความรู้/ความจริง” ผ่านนโยบายแบบสั่งการ (Top - down) นั้น ประชาชนได้ผ่านกระบวนการเปิดพื้นที่ทางความคิด

และสร้างจิตสำนึกใหม่ จากกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ในการเป็น “ผู้ถูกระทำ” กลายมาเป็น “ผู้กระทำการ” ทั้งในรูปของการสร้างวิธีการมองโลก และโลกทัศน์ใหม่ การส่งผ่านความรู้ ในกลุ่มของตนเอง ร่วมกับการเคลื่อนไหวด้วยการปฏิบัติที่เป็น รูปธรรม และอาศัยประสบการณ์ในการรวมกลุ่มลุกขึ้นต่อต้าน ขัดขืนต่อการดำเนิน นโยบายนั้น ๆ ของรัฐ ดังจะเห็นได้ชัดจากการต่อต้านแสดงความไม่พึงพอใจในโครงการ ต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยรัฐ และเกิดการประท้วงเรียกร้องเพื่อให้รัฐได้ยิน (To be heard) ดังจะเห็นในลักษณะของ การรวมตัวประท้วง การยื่นหนังสือประท้วง การปิดถนน ไปจนถึงการรวมตัวเป็นองค์กรภาคประชาชนในหลากหลายพื้นที่ เพื่อแสดงพลังในการ เพิ่มอำนาจที่เหลื่อมล้ำจากการดำเนินนโยบายของรัฐ ดังนั้น ภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคมต้องร่วมมือกันเพื่อวิเคราะห์เหตุแห่งความขัดแย้งและร่วมสร้างทาง สันติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้น ๆ ได้อย่างเป็นระบบ โดยอยู่บนพื้นฐาน การนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกันเพื่อการเข้าถึงข้อมูลที่เท่าเทียมและฐานข้อมูลแผนที่ ความขัดแย้งที่สถาบันพระปกเกล้าได้จัดทำขึ้นเป็นการนำนวัตกรรมทางการวิเคราะห์ แก้ไขความขัดแย้ง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะที่ 1 ภาครัฐควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ จากแนวนโยบายของรัฐ โดยให้ความสำคัญทางด้านจิตใจไม่ให้ประชาชนวิตกกังวลต่อการดำเนินโครงการเพื่อเปิดพื้นที่พูดคุยและปรึกษาหารือให้แก่ประชาชน และให้ประชาชนในพื้นที่ หมดความวิตกกังวล ให้เกิดการยอมรับกับการพัฒนาของโครงการซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะที่ 2 รัฐต้องมีภาคีเครือข่ายจากภาคประชาสังคมเพื่อสะท้อน ข้อมูลจากรัฐสู่ประชาชนในพื้นที่และสะท้อนข้อมูลจากพื้นที่สู่รัฐ โดยมีภาคประชาสังคม เป็นสื่อกลางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จากงานวิจัยในแต่ละพื้นที่ได้พบว่า ในผู้ที่ มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญในโครงการของรัฐในปัจจุบันคือ ภาคประชาสังคม (Civil Society) และในปัจจุบัน ภาคประชาสังคมได้นำนวัตกรรมแผนที่ข้อมูลความขัดแย้งมากขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลส่งต่อไปยังผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเช่น ฐานข้อมูล เหตุการณ์ชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ หรือ Deep South Watch Database เป็นความพยายามสรุปเหตุการณ์ความรุนแรง (Violence) ที่เกิดขึ้น ในจังหวัดชายแดนใต้ในทุก ๆ เดือน ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงสถิติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

นวัตกรรมฐานข้อมูลแผนที่ความขัดแย้งโดยสถาบันพระปกเกล้าเป็นการจัดทำ Conflict Mapping Database โดยใช้วิธีทางคุณภาพเพื่อวิเคราะห์กรณีความขัดแย้งได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นภาครัฐควรหนุนเสริมและสร้างหุ้นส่วนจากภาคประชาสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงจากนโยบายสู่พื้นที่อย่างแท้จริง

References

- Boonnum, C. & Chaomethakij, S. (2018). *Conflict Mapping in Southern of Thailand Research (Phase 2)*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Chompunth, C. (2013). Good Governance and public participation in decision-making process of development project. *Journal of environmental management*, 9(1), 85-106.
- Miall, H., Ramsbotham, O., & Woodhouse, T. (1999). *Contemporary conflict resolution: The prevention, management and transformation of deadly conflicts*. Cambridge, UK: Polity Press, United States.
- Moore, C. W. (1986), *The Mediation Process. Practical strategies for resolving conflict*. San Francisco: Jossey Bass.
- Photikanit, K. (2018). *Conflict Mapping in Northern of Thailand Research (Phase 2)*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Slipmahabandit, M. (2012). *Environmental Disputes in conflict resolution: fundamental knowledge in mediation*. Bangkok: Thana Press.